

O IZRAELSKOJ ŠTAMPI

Smatram svojom primarnom dužnošću da odmah uvodno istaknem izvore kojima sam se poslužio: to su, pre svega, podaci koje sam prikupio iz ovdašnje štampe, zatim iz vladinih i novinarskih godišnjaka, te podaci od merodavnog publiciste Eliezera Livnea i najzad najnoviji podaci iz „Izraelskog godišnjaka za 1955”.

Broj publikacija počev od dnevnika pa do godišnjaka iznosi 357. Kad se ima u vidu da broj stanovnika prema državnoj statistici od juna pr. g. iznosi 1.748.000 (od kojih Jevreja ima 1,553.000), onda broj publikacija nije malen. Od broja 357 62% ili 216 se štampa na hebrejskom jeziku, a 141 ili 38% na oko 15 stranih jezika. Ova je činjenica uslovljena dobrim delom masovnom imigracijom iz raznih krajeva sveta, te se zato tvrdi da je to izraz „kibuc galujota”, tj. prikupljanja jevrejskih zajednica Diaspore u jevrejskoj nacionalnoj domovini. Pomenuta ne malena cifra je dokaz pismenosti izraelskih građana kao i posledica postojanja istoriskim razvojem uslovljenog velikog broja političkih partija, što će se moći videti iz daljih izlaganja.

Da nastavimo raščlanivanjem cifara. Od 357 publikacija izlaze: 24 dnevna lista, 10 triput nedeljno, 70 jedanput nedeljno, 16 dvaput mesečno; nadalje izlaze 105 mesečnika, 20 dvomesečnih publikacija, 45 četvrtgodišnjaka, 12 godišnjaka i 55 neredovnih publikacija. Od 24 dnevnih novina, 16 listova se štampa na hebrejskom, jedan na arapskom jeziku („El jom”) izlazi od 1948 godine, tj. od osnivanja države Izrael; ostalih 7 dnevnika izlaze na ovim jezicima: „Jerusalem Post” na engleskom jeziku, nezavisan list koji izlazi 23 godine sa velikim tiražom od 22.000 primeraka dnevno; njegov glavni urednik Geršon Agron je pretsednik jerusalimske opštine. „Echo d' Izrael” izdaje se na francuskom jeziku, takođe nezavisan dnevni list, izlazi od 1948, najviše ga čitaju useljenici iz Severne Afrike. Na nemačkom jeziku izlaze dva nezavisna dnevnika i to: „Jediot hadašot” (blizak progresivcima) i „Jediot hajom”. Prvi izlazi 23 godine a drugi 19 godina, oba vrlo seriozni listovi. Na mađarskom jeziku pod uredništvom poznatog cionističkog veterana Mađarske dr Ernesta Martona izlazi „Uj kelet”, takođe vrlo seriozan list, već 7¹/₂ godina. Na bugarskom jeziku izlaze

dva nezavisna dnevnika „Far“ od 1952 i „Tribuna“ od prošle godine. Ima zatim novina na jidišu, poljskom, rumunskom, čehoslovačkom i na španjolskom (ladino), ali su to periodični listovi. Na srpsko-hrvatskom jeziku ne izlazi nijedan list, iako bi po mišljenju pisca ovih redova on imao svoje opravdanje za izvestan period vremena, pa makar bio i nedeljni list. Čitao bi se rado među Jevrejima jugoslovenskog porekla kako u Izraelu tako i u Jugoslaviji, Severnoj i Južnoj Americi, no za isti nedostaju sredstva. (Do pre 2^{1/2} godine izlazio je na srpskohrvatskom jeziku u Tel Avivu „Naš list“, a izdavala ga je partija Mapaj.) „Hitahdut Olej Jugoslavija“ izdaje svoj „Bilten“ jedanput mesečno, no ovaj niukom slučaju ne može zameniti jedan štampani nezavisni list. — O hebrejskoj dnevnoj štampi biće opširnije reči u daljim izlaganjima. A sada još malo vrlo zanimljivih statističkih podataka.

Od 24 dnevna lista, 10 je izlazilo pre osnivanja jevrejske države. Najveći broj dnevnika izlazi u Tel Avivu, a samo tri u Jerusalimu. Tiraž izraelske štampe uopšte iznosi otprilike 235.000 brojeva dnevno. Od toga 182.000 ili 77% su hebrejski dnevnik a 23% se štampa na stranim jezicima. Od ovih 77% hebrejskih dnevnika 43% su jutarnji listovi, a 34% večernji, koji imaju veliki tiraž. Od svih dnevnika je 63% vupartiskih a 37% partiski orijentisanih. Kad cena hartiji ne bi bila povećana usled skoka hartije na svetskom tržištu, tiraž bi svakako bio veći. Od cene lista do 30% otpada samo na hartiju. No čitalaca ima više od dnevnog tiraža novina, a kao dokaz uzmimo samo jedno seosko naselje, koje se pretplaćuje na izvestan broj dnevnika, a čita ga veliki broj stanovnika dotičnog naselja. No od svih dosada pomenutih statističkih podataka biće svakako najzanimljiviji ovaj: na 1 000 stanovnika u Izraelu otpada 169 primeraka dnevnih listova. U poređenju sa brojem dnevnika u trima velikim zapadnim državama to izgleda ovako: u Engleskoj na 1 000 stanovnika dolazi 596 dnevnika (ili 3^{1/2} puta više nego u Izraelu), u Americi 364 (ili nešto jače od dvaput više), a u Francuskoj 259 (ili 1^{1/2} puta više). Ako sad pogledamo statistiku susednih država Izraela, onda dobijamo ove brojeve: dok u Izraelu na 1 000 stanovnika otpada 169 primeraka dnevnih listova, u Siriji taj broj iznosi samo 19, u Iraku 10, a u Egiptu svega 8 na 1 000. Komentar je, držim, izlišan.

Šarolikost izraelske štampe, časopisa i ilustrovanih listova je velika. Kiosci u Izraelu po šarenilu i ogromnom izboru domaće i strane štampe, časopisa, ilustrovanih časopisa i knjiga mogu zadovoljiti i najprefinjenediji ukus jevrejskih i nejevrejskih turista a ne samo izraelskih građana. Knjižare su uopšte krcate svima mogućim domaćim i stranim naučnim i zabavnim knjigama i časopisima na raznim jezicima, među kojima dominiraju oni na hebrejskom i engleskom jeziku. Narod knjige, jevrejski narod hoće i rado izdaje novac za štampu i knjigu.

Prelazim na izlaganje o hebrejskoj dnevnoj štampi, čiji je značaj veliki s obzirom na činjenicu da se štampa na nacionalnom jeziku.

Hebrejski dnevници su najvećim delom partiski organi. Ali ima i nezavisnih, vanpartiskih dnevnika, i to 1 jutarnji i 2 večernja.

Veteran hebrejskih dnevnih novina je „Haarec”. On izlazi 37 godina. To je jutarnji liberalno-progresivni list, koji zastupa poglede građanskog društvenog reda, na čijem čelu stoji poznati publicista i urednik toga lista Geršon Šoken. Ovaj list ima najveći dnevni tiraž među jutarnjim listovima: oko 32.000 brojeva. Ovaj list ima svoje stalne dopisnike u sedištu Ujedinjenih Nacija Njujorku, Vašingtonu, Londonu i Parizu, zatim u Amsterdamu, Kopenhagenu, Atini, Bazelu, Johaneshburgu. Pored odlične spoljno-političke službe, donosi redovno članke visokoga nivoa iz svih područja unutrašnje i privredne politike, spoljne i domaće, te umetničke, zabavne i naučne priloge, posebno u subotnjim i prazničnim, uvećanim brojevima. Sav ovaj obiman materijal pisan je, po mišljenju merodavnih jezičkih stručnjaka, finim stilom i doteranim hebrejskim jezikom, koji se može meriti samo sa stilom i jezikom uglednih listova „Davara” i „Al hamišmara”. List izdaje i svoju nedeljnu ilustrovanu publikaciju „Haarec šelanu.”

„Jediot ahronot” je drugi nezavisni — ali večernji list, čiji je glavni urednik dr H. Rozenblum. To je list mnogo manjeg formata. Izlazi 19 godina a ima veći tiraž od „Haareca”. Njegov mlađi rival, takođe nezavisni večernji dnevni list „Maariv” izlazi 8 godina, ali ima najveći tiraž među listovima u zemlji (oko 60.000 brojeva dnevno). Njegov glavni urednik je dr Azriel Karlbah. Potpunosti radi pominjemo ovde „Hadar”, večernji list partije Mapaj.

Od partiskih organa na prvo mesto dolazi list „Davar”. To je zvanični jutarnji dnevnik organizacije izraelskih radnika (Histadruta), no ustvari veliku većinu u njemu sačinjava Mapaj (partija kojoj stoji na čelu David Ben Gurion i njegov saradnik Moše Šaret). To je partija desnih socijalista cionista koja bi otprilike odgovarala engleskoj Laburističkoj stranci. Ovaj velki i vrlo ugledni dnevnik izlazi 30 godina, a osnivač mu je poznati izraelski radnički vođ Berl Kacnelzon. Ima takođe veliki tiraž (27.000 brojeva). U pogledu informativne službe za ovaj list se može reći gotovo sve ono što je rečeno za „Haarec”, a u pogledu doteranosti jezika i stila on je pravi takmac „Haarecu”. I ovaj list izdaje svoju nedeljnu ilustrovanu publikaciju „Davar hašavua” kao i nedeljni časopis za decu „Davar liladim”.

„Lamerhav” je dnevni list levih socijalista-cionista Leahdut avoda Poalej cijon i izlazi od 1954, kad su se ove grupe otepile od partije Mapam. Takođe vrlo seriozan jutarnji dnevnik. „Al hamišmar” je još leviji dnevnik cionista-socijalista partije Mapam u kome je ostao posle rascepa Hašomer hacair. List visoke tradicije koji izlazi 12 godina, iako manjeg tiraža od „Haareca” i „Davara”, ali velikog ugleda po svestranosti svoje službe, visokom nivou, dote-

ranom stilu i jeziku. Ovaj list ima posebni sedmični dodatak za decu. „Kol haam” je organ Komunističke partije Izraela (skraćeno Maki). Izlazi od 1948. Iznad svog naslova nosi poznatu parclu „Proleter i svih naroda ujedinite se.” Među direktorima lista figurira narodni poslanik Komunističke partije Ester Vilenska.

Među hebrejskim dnevnicima građanskih partija valja pomenuti list „Haboker”. To je glasilo Opštih cionista, građanske partije poslodavaca raznih zanimanja (trgovaca, industrijalaca, izvoznika i sl.). Ovaj partiski organ izlazi 21 godinu, a u upravi izdavačkog društva nalaze se imena kao ministar Rokah, pretседnik telavivske opštine Levanon, Ariav i dr. Ovaj list ima također svoje dopisnike u velikim zapadnim prestonicama. „Zmanim” je partiski organ malene ali napredne građanske stranke progresivaca čiji je šef ministar Rozen (ranije F. Rosenblüh). Ovaj seriozan hebrejski dnevnik izlazi 2 godine.

Organ desničarske partije Herut (bivša revizionistička partija Zeeva Zobotinskog) nosi isti naziv. Današnji vod ove partije je Menahem Begin. Partija je na poslednjim izborima za Kneset (izraelski parlament) dobila veliki broj pristalica, te je posle Mapaja druga po veličini (ranije je to bila partija opštih cionista). Dnevnik „Herut” izlazi od postanka jevrejske države. I ovaj list nosi parolu ispod svog naslova koja glasi: „Za potpunost otadžbine (tj. za njene istoriske granice), za Kibuc galujot, za socijalnu pravdu i za slobodu čoveka”. Među vlasnicima pominjemo napr. poslanika dr Badera i Hajima Landau.

Versko stanovište zastupaju 4 dnevnika na hebrejskom jeziku i to: „Hacofe”, organ svetskog pokreta ortodoksnih cionista Mizrahi i Hapoel hamizrahi (religioznih cion. radnika). Izlazi 17 godina; „Hamodija”, organ svetske organizacije desničarske ultrareligiozne Agudat Jisrael, izlazi 5 godina; list „Hakol”, organ izraelskog ogranka Agudat Jisraela izlazi 6 godina; dok je list „Šlarim” organ Poalej agudat Jisraela (radnika Agudat Jisraela) i izlazi 4 godine. Od verskih listova je najbolji „Hacofe”, list velike tradicije. Njegov je osnivač čuveni pok. rabi Meir Berlin (Bar Ilan). Ovaj list ima svoje dopisnike u velikim jevrejskim centrima širom sveta.

Svi pomenuti listovi štampaju se bez tačkica, a to će reći bez samoglasnika. Ovo, razume se, pretstavlja veliku teškoću za čitaoce slabijeg znanja ivrita (hebr. jezika). (U zemlji postoji bezbroj kurseva za učenje toga dosta teškog jezika, tzv. ulpanim, na kojima se stiče osnovno znanje, ali koje je nedovoljno za čitanje novina bez samoglasnika, odn. bez tačkica.) U cilju unapređenja i popularisanja jezika među useljenicima koji su na kursevima stekli osnovno znanje, partija Mapaj je pre 5 godina došla na ideju da počne sa izdavanjem jednog dnevnika sa tačkicama. Ovaj je pokušaj, kao što se tokom vremena pokazalo, potpuno uspeo. List je dobio naziv „Omer”, i postao omiljena dnevna lektira hiljada i hiljada novih useljenika sa osnovnim znanjem ivrita, koji se na ovaj zanimljiv i pristupačan način usavršavaju u jeziku, i polako

se uče čitanju tekstova bez tačkica, tj. samo sa suglasnicima (to je duh hebr. jezika). Uz to list svakodnevno donosi rečnik nepoznatih reči na mnogo stranih jezika, i to: arapski, jidiš, nemački, engleski, francuski, mađarski, poljski i bugarski (ne i srpskohrvatski jer je jevrejska zajednica poreklom iz Jugoslavije relativno malena u Izraelu i ne prelazi broj od 10.000). Pored rečnika a pod rubrikom „Beurej milim” (objašnjenje reči), pruža se čitaocima objašnjenje izraza i hebrejskih idioma. Osim ovoga list donosi i kurs konverzacije da se čitaoci nauče pravilnom govoru. Redakcija „Omera” izdala je čak i poseban hebrejski rečnik sa 6.000 reči za čitaoce toga lista u prevodu na većinu od gorepomenutih jezika. Iako je „Omer” partiski (mapajski) list, on je stekao opšte priznate zasluge na polju popularisanja ivrita. (Uopšte Ministarstvo prosvete i kulture (pored opština) čini ogromne napore, razume se i materijalne, da populariše ovaj jezik. Tako novine koje izlaze na stranim jezicima obično donose pod rubrikom „Tur ivri” lekcije iz hebrejskog jezika — u redakciji pomenutog Ministarstva).

Potpunosti radi valja pomenuti i dva nedeljna sportska lista na ivritu. Veliki listovi izdaju svoje nedeljne ilustracije, osim toga izdaje se i 5 ženskih magazina, od kojih pominjemo „Laiša”. Poznate nedeljne ilustracije su „Haolam haze”. Osim toga izdaje se 30 omladinskih nedeljnih publikacija, 21 publikacija koje se bave književnošću, umetnošću i muzikom, 15 nedeljnih publikacija za privredna pitanja, 8 za probleme religije, 6 medicinskih itd. Pored ovoga vlada izdaje i oko 50 svojih publikacija. Vlasnici mnogih publikacija i dnevnih listova su društva s ograničenim jemstvom, čiji izvestan veći ili manji broj udeonica drže pojedine porodice ili pojedinci. Pomenuti večernji list „Maariv” sa najvećim dnevnim tiražem od 60.000 brojeva je kooperativa novinara i štampara. Vrlo ugledan dvonedeljni časopis za politička i društvena pitanja je „Belrem” (urednik Eliezer Livne).

Bio bi propust kad u ovom nizu citiranja ne bismo pomenuli nedeljni ilustrovani časopis izraelske vojske koji se zove „Bamahane”, sa člancima i ilustracijama iz života mlade izraelske vojske (koja se zove Cva hagana lejisrael), ponosa i ljubimca države i naroda. Ovaj časopis popularan je kako u vojsci tako i u građanstvu.

Hebrejski dnevnici izlaze radnih dana na 4 stranice velikoga formata (veličine jugoslovenskog dnevnika „Borba”), osim večernih listova koji takođe izlaze na 4 stranice (veličine beogradske „Politike”). Subotnji brojevi štampaju se na 8 i više stranica, često sa posebnim književnim i privrednim priložima, a o velikim praznicima čak i na 16 i više stranica. Ali i radnih dana je materijal vrlo obiman i mnogostran iz razloga što se — kako rekosmo — novine štampaju bez samoglasnika. Isti materijal štampan na istom jeziku latinicom, — dakle sa samoglasnicima — morao bi zauzeti skoro dvostruki prostor.

Sada nekoliko reči o materijalu. Glavni vodeći dnevници kao napr. „Haarec“ i „Davar“ daju mnogo mesta vestima i poklanjaju veliku pažnju pitanjima od svetskog političkog značaja, kao i pitanjima spoljne politike države Izrael. Mnogi listovi imaju svoje posebne vojne saradnike kao i saradnike za pitanje odnosa sa arapskim državama, jer su to izraelska državna pitanja broj 1. Listovi donose političke uvodnike, mnogo članaka iz raznih oblasti unutrašnje politike i razvitka raznih grana izraelske privrede, koja usled bojkota arapskih država ima toliko svojih specifičnih problema. U ta specifična pitanja ubrajaju se u prvom redu upadi arapskih infiltranata iz okolnih arapskih država na izraelsku teritoriju, te gotovo ne prođe dan da govornik izraelske vojske ne da koje saopštenje, koje štampa donosi i komentariše. Zatim heterogenost novih useljenika i njihovo amalgamiranje (tzv. mizug-galujot) koje će trajati duži vremenski period, postavlja raznolike državne i društvene probleme, koji se obilno tretiraju u ovdašnjoj štampi. Pitanje proizvodnje i njene produktivnosti, agrarna i industrijska pitanja, pitanja uvoza i izvoza imaju isto tako svoje specifičnosti, što također dolazi do izražaja u štampi. Histadrutski sektor privrede, kooperacije, individualna (mošavim) i naselja sa zajedničkom svojinom, kibucim, također su predmet čestih rasprava u štampi. Prosveta i kultura u njihovim različitim oblicima dostojno su zastupljeni u izraelskoj štampi, a, dabome, i ženska rubrika, sport, šah i dr. Rubrika o položaju Jevreja u raznim državama relativno je slabija s obzirom na raznolikost problema sa kojima se ova malena i mlada država tako junacki bori. Relativno je malo fotografija u novinama, dok političkih karikatura i partiske satire ima više. Vesti velikih stranih novinskih agencija redovno se donose u izraelskim velikim dnevnicima. Ove su agencije U. P. (United Press), Reuter, Agence France Presse, zatim Jewish Telegrafic Agency („Ita“), domaća agencija „Itim“ i „Sta“ (Sohnut jediot jisraelit).

Ne izostaje ni sudska hronika. Prestupa ima dosta kao izraz socijalne neuravnoteženosti i posledica neselektivnog useljavanja (kad su se morale spasavati jevrejske zajednice sa Srednjeg Istoka, kao napr. iračka i jemenitska, a sada i severoafrička). Iako na razne ove probleme unutarne prirode i društvenog razvitka dnevници različitih partija gledaju sa svoga stanovišta, u vitalnim pitanjima države stav izraelske štampe je jednodušan i prožet dubokim patriotizmom.

Moša Kern, ugledan i merodavan novinar, urednik „Haareca“ i jedan od urednika ovogodišnjeg godišnjaka izraelskih novinara, ovako je karakterisao izraelsku štampu: ona je odraz specifičnih osobina naroda, ona se odlikuje velikom ozbiljnošću i dubinom tretiranja problema, prema kojima se čitaoci odnose sa odgovarajućom ozbiljnošću. Ona pruža čitaocima obimnu i pravu sliku događaja. Fanatičnost, ta osobina ovoga naroda, dolazi do izražaja i u štampi, i to je razlog nedovoljnog humora u noti obimnog materijala koji se donosi. Izraelska štampa poučava svoje čitaoce iz raznih oblasti

nauke, istorije, arheologije, privrede i dr., na uštrb malo više zabave. Po tvrdenju ovoga novinara izraelska štampa se može ponositi svojom nekoruptivnošću, — izraelski novinar se ne da potkupiti. Međutim, u njoj ima i izvesne arhaičnosti i to se ogleda u tome što često nema mere i džentlmenstva u polemici. Sva je štampa duboko patriotska, verno služi svome narodu i dostojno ga reprezentuje.

Štampa je potpuno slobodna, jer je u ovoj državi sloboda izražavanja misli potpuna. Izrael je bastion demokratije na Prednjem Istoku, te je i njegova štampa demokratska.

Moglo bi se reći da postoji hipertrofija izraelske štampe, ali to je samo ogledalo hipertrofije političkih partija, činjenica uslovljena istoriskim razvojem. Jednom će se, kao što to želi Ben Gurion, socijalističke stranke stopiti u jednu, građanske u drugu, a verske u treću, ali za to treba vremena. A dotle će postojati i mnogo listova. I to je, eto, jedna od mnogih specifičnosti ove države.